

УДК 332.132

Федорець Л.М.

викладач Уманського державного аграрного університету

УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Ключові слова: зовнішня торгівля, експорт, імпорт, глобалізація, співробітництво, економічна інтеграція, експортний потенціал.

Постановка проблеми. В контексті євроінтеграційних процесів України до світових економічних структур постають проблеми ефективного управління конкурентоспроможністю агропромислового комплексу на регіональних рівнях. Тому одним з пріоритетних напрямів державної економічної політики визначається розвиток зовнішньоекономічної діяльності регіонів України, за умови якісного підвищенні конкурентоспроможності АПК України та входженні національної економіки до світового економічного простору.

Аналіз існуючих досліджень. Проблематиці зовнішньоекономічної діяльності та управління конкурентоспроможністю агропромислового комплексу на рівні регіону присвячені дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких В.Д. Андріанов, В.М. Гесць, Б.М. Данилишин, Я.А. Жаліло, А.П. Кіреєв, В.В. Коломієць, А.І. Кредісов, А.С. Лисецький, А.І. Мокій, В.І. Пила, М.А. Пивоварова, А.С. Філіпенко, Є.В. Хлобистов, Ю.С. Ширяєв, О.О. Школьний, Д. Шнейдер та інші вчені.

Виділення невирішених проблем та формування цілей статті. Регіон як суб'єкт зовнішньоекономічної відіграє ключову роль у підвищенні конкурентоспроможності агропромислового комплексу та соціально-економічної результативності зовнішньоекономічної політики держави. Місце і роль регіону в системі зовнішньоекономічних зв'язків держави визначаються специфічними особливостями соціально-економічного розвитку самого регіону, і тому в

сучасних умовах виникає необхідність визначення ефективного управління конкурентоспроможністю АПК в процесі реалізації міжнародних інтересів держави.

Виклад основного матеріалу. Питання, пов'язані з дослідженням різних аспектів конкурентоспроможності аграрного сектору України знайшли відображення в багатьох наукових працях. Однак вони висвітлюються, як правило, в контексті аналізу зовнішньоторговельної діяльності суб'єктів різних видів ринків, що не дає змогу систематизувати усю сукупність критеріїв конкурентоспроможності та визначити міру і потенційні можливості їх реалізації. Саме тому в процесі управління зовнішньоекономічною діяльністю аграрних підприємств виникає необхідність комплексного дослідження параметрів конкурентоспроможності продукції АПК та можливостей їх реалізації на світовому ринку.

Конкурентні переваги сільського господарства Черкаської області можна охарактеризувати рівнем переваги низки параметрів: економічних, консументних, нормативно-правових, екологічних (рис.1) [1].

Рис.1 Складові конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва

Проведений порівняльний аналіз параметрів конкурентоспроможності основних видів вітчизняної сільськогосподарської продукції та інших держав-експортерів (зокрема, США, Канади, ЄС, країн Океанії) показав, що головними у забезпеченні конкурентоспроможності вітчизняної аграрної продукції на світовому ринку є економічні критерії (зокрема, низькі експортні ціни) [1]. Водночас консументні та нормативно-правові параметри реалізуються частково, тоді як екологічні критерії майже не використовуються експортерами у формуванні конкурентних переваг української продукції на світовому ринку, що знижує ефективність, гнучкість та стабільність їх зовнішньоекономічної діяльності в довгостроковій перспективі.

Протягом останніх років найбільшу питому вагу у структурі експорту продукції сільського господарства Черкаської області займали зернові культури[1].

Таблиця 1

Динаміка цінових співвідношень на зерновому ринку України

Показники	Маркетингові роки								Середній показник
	1999/ 2000	2000/ 2001	2001/ 2002	2002/ 2003	2003/ 2004	2004/ 2005	2005/ 2006	2006/ 2007	
Валовий збір зернових, млн. т	24,58	24,46	39,71	38,8	20,23	41,81	38,02	32,7	32,54
Внутрішня ціна реалізації, USD/т	38,4	80,7	70,7	58,2	100,6	86,1	84,0	126,6	80,66
Експорт зерна, млн. т	3,14	1,58	9,15	10,7	2,9	11,4	12,6	8,6	7,51
Експортна ціна, USD/т	80,8	95,4	87,9	82,0	104,2	110,6	112,5	122,9	99,5
У % до внутрішньої ціни	210,4	118,2	124,3	140,9	103,6	128,5	133,9	97,1	123,4

За рівнем витрат на виробництво зернових культур за сприятливих погодних умов Україна має значні конкурентні переваги на світовому ринку. Так, середня виробнича собівартість озимої пшениці в Черкаській області складала в 2006 р. 325,4 грн. (40,0 USD) за тонну, водночас у штаті Небраска (США) вона дорівнювала 85,2 USD, в провінції Морресбург (ЮАР) - 96,9 USD [2]. У 2006 році середні ціни реалізації зернових культур у Черкаській області склали 519,8 грн./т, у жовтні 2008 року – 862,5 грн./т [3].

Таблиця 2

Ф'ючерсні ціни на продовольчу пшеницю на біржах ЄС

Місяць	10.03.09		03.03.09		30.09.08	Зміни	
	USD/т	нац.вал/т	USD/т	нац.вал/т	USD/т	USD/т	нац.вал/т
Будапештська фондова біржа (BSE), HUF/MT							
Травень09	140,28	34500	141,51	34500	225,61	-1,23	0
Серпень 09	145,57	35800	146,84	35800		-1,27	0
Вересень 09	146,38	36000	147,66	36000		-1,28	0
Французька біржа EURONEXT (Париж), EUR/MT							
Травень09	175,13	138,50	169,34	134,50		5,80	4,00
Серпень 09	176,08	139,25	171,85	136,50		4,23	2,75

Серед головних причин невисокої собівартості українських зернових слід назвати низький рівень оплати праці аграріїв порівняно з розвиненими країнами, практично повну відсутність інвестицій на відновлення родючості ґрунтів, занижений розмір орендної плати за землю тощо.

Низький рівень виробничих витрат, з одного боку, дозволяє експортерам продавати українське зерно за цінами, нижчими світових, з іншого, знижує можливості розширеного відтворення в аграрному секторі внутрішнього ринку. За період 1999/00...2006/07 рр. минулого року експортна ціна 1 т українського зерна перевищувала внутрішню ціну в середньому на 23,4 %, при цьому найбільший ціновий розрив спостерігався у 1999/00, 2002/03 та 2005/06 минулим періодом

(відповідно, 110,4; 40,9 і 33,9 %). Головною причиною значної різниці між внутрішніми та експортними цінами зернових культур є високі інфраструктурні витрати українських експортерів та завищена сума їх маржі. Так, рівень маркетингових витрат українських зерноекспортерів складає більше 40 USD / т, європейських експортерів - близько 19 USD / т. Водночас в Німеччині рівень торгової надбавки зерноекспортерів не перевищує 5 %, тоді як в Україні він не є нижчим 10 %, тому що враховує вартість пошуку інформації, моніторингу контрактів, податкові та політичні ризики тощо [4].

З іншого боку, експортні ціни українських зернових культур в середньому на 10-30 % менші світових. Таким чином, незважаючи на природні переваги зернового виробництва, недосконалість цінового механізму призводить до подвійних втрат вітчизняних зерновиробників: втрат, що виникають внаслідок експорту за цінами, нижчими світових, і втрат від реалізації за цінами, що не відповідають ефективним параметрам відтворення ресурсного потенціалу зернового господарства. З одного боку, низькі ціни вітчизняного зерна є його вагомою конкурентною перевагою на світовому ринку, з іншого, вони руйнують фінансову основу розвитку аграрного сектора внутрішнього ринку зерна, знижуючи конкурентоспроможність продукції безпосередніх виробників і, в кінцевому підсумку, виробничий та експортний потенціал зернової галузі [1].

Дані, наведені в таблиці 1, показують, що в цінових співвідношеннях експорту й імпорту зернових культур просліджується стійка тенденція: ціна імпорту зерна є значно вищою ціни його експорту (в середньому на 100,1 %). Існуюча різниця між імпортними та експортними цінами зернових обумовлена як різним рівнем транспортних витрат, так і різною номенклатурою зернової продукції. Як правило, в структурі українського експорту переважає зерно кормової якості, в той час як в структурі імпорту домінують поставки продовольчого зерна.

Водночас експорт української продовольчої пшениці за цінами, нижчими світових, з наступним імпортом російської чи казахстанської пшениці за цінами на рівні (чи вище) світових наочно свідчить про втрати нашої держави від

незбалансованої зовнішньоекономічної політики, а також відсутності національної стратегії регулювання ринку зерна, яка б орієнтувалася саме на державні інтереси та підтримку вітчизняних зерновиробників.

За даними агентства Укراгроконсалт, протягом червня 2008 року Україна імпортувала морожену яловичину із Бразилії, Аргентини, Австралії і Угорщини за середньою ціною 0,941 доларів США за кг [5] на умовах DAF, кордон України / FOB порти Чорного моря. З урахуванням митного тарифу і ПДВ ціна імпортованої яловичини складе принаймні 1,3 дол. США за кг (0,86 €/кг). Для порівняння, оптово-відпускні ціни з ПДВ вітчизняних переробних підприємств на яловичину I категорії складали станом на 4 липня 2008 року 23,59 грн., тобто 3,15 €/кг [6]. Наведені розрахунки свідчать про цінову неконкурентоспроможність вітчизняних виробників яловичини.

У 2008 році в Україні спостерігається тенденція зростання легального та нелегального імпорту свинини. У червні 2008 року основними імпортерами свинини були Польща та Бразилія, а середня ціна імпорту склала 2,075 дол. США за кг (1,38 €/кг).

Проведені дослідження цінової конкурентоспроможності молочної продукції засвідчили, в цілому, позитивну ситуацію для товаровиробників Черкаської області на даному ринку.

Основу імпорту молочної продукції складають кисломолочна продукція (йогурти, сиркова продукція) і сири, які імпортуються переважно з Росії, на яку припадає понад 80% імпорту. Незначну частку в імпорті займають жирні, тверді і м'які сири середнього і дорогого сегментів з країн ЄС. У свою чергу, як згадувалося, Україна входить у четвірку найбільших експортерів сиру у світі (поряд із ЄС, Австралією та Новою Зеландією). Експортуються переважно тверді сири, насамперед, в Росію і країни СНД.

Так, сухе знежирене молоко національного виробництва залишається конкурентоспроможним на внутрішньому ринку після зниження митного тарифу. Вершкове масло національного виробництва залишається

конкурентоспроможним у порівнянні з імпортованим європейським після зниження митного тарифу до 10% в умовах СОТ [7].

Виробники твердих сирів Черкаської області на сьогоднішній день не мають конкурентних переваг за ціною порівняно із імпортерами даного товару (ціна імпорту з країн Океанії з урахуванням ПДВ та мита складає 24,6 грн/кг, з ЄС – 26,02 грн/кг, ТМ Звенигора – 24,02 грн/кг для 45% жирності, 30,89 грн/кг для 50% жирності).

Собівартість продукції АПК і, як наслідок, її конкурентоспроможність, значною мірою залежить від рівня виробничих втрат. Саме тому доцільно виявити причини втрат сільськогосподарської продукції та недоліки в розвитку основних сфер продовольчого комплексу.

Висновки. У АПК Черкаської області основними причинами втрат і відповідно зменшення конкурентоспроможності продукції є:

- недобір врожаю через несвоєчасне або неякісне проведення робіт;
- зберігання і реалізація с-г продукції понад установлені норми;
- використання частини зібраного врожаю не за призначенням;
- використання продукції понад установлені раціональні норми (перевитрата кормів на одиницю тваринницької продукції тощо).

Втрати у сферах заготівель і реалізації сільськогосподарської продукції включають:

- понаднормативні і природні втрати у процесі зберігання, транспортування й реалізації с-г продукції заготівельними;
- втрати через зниження якості с-г продукції за рахунок закупівлі продукції для реалізації у свіжому вигляді, а фактично реалізованої на промислову переробку і корм худобі, неповну оплату продукції споживачами у зв'язку зі зниженням її якості.

Підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняного АПК, як свідчить досвід підприємств провідних держав світу, обумовлює необхідність формування ефективних методів підвищення та вдосконалення систем управління якістю.

Використана література.

1. Нікішина О.В. Механізм підвищення конкурентоспроможності українського зерна на внутрішньому та зовнішньому ринках /О.В. Нікішина //Труды Одесского политехнического университета. – 2007. - Вип. 2(28). – С.2
2. Регіональний розвиток Черкаської області за 2007 рік // Статистичний щорічник. – Черкаси, 2008. – С.112;
3. Зерно: обзор мирового рынка //Агронеделя. – 2009. - №9. – Режим доступу: <http://www.agroperspectiva.com/ru/analytics/2407>
4. Нивьевский О. Зерно и зеро /О. Нивьевский// Сайт электрон. журн. “Эксперт-Украина”. Разд. “Экономика и финансы”. - № 31 (34). - 23.08.2005. Режим доступу: <http://www.expert.ru>. - 27.01.2008
5. Рынок мяса и мясных продуктов Украины //Украгроконсалт. – 17червня-2008р. Режим доступу: <http://www.ukragroconsult.com/>
6. Закупівельні ціни на тваринницьку продукцію – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/page/?4791>
7. Осташко Т.О. Аналіз конкурентоспроможності товарів м'ясо-молочної групи на внутрішньому ринку України в умовах СОТ /Т.О. Осташко. – Режим доступу: www.amdi.org.ua/File.php?f=comment+of+expert+ukr.doc